

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Mevrouw dr. M. Bussemaker
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

18 februari 2015
Kenmerk: rc-2015.07039/4

Betreft: Advies Nederlandse kandidatuur Europees Erfgoedlabel 2015:
SCHUNCK* Glaspaleis te Heerlen (NL) als narratieve krachtcentrale voor de
Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal.

Geachte mevrouw Bussemaker,

U heeft de aanvraagprocedure voor de kandidaten voor het Europees Erfgoedlabel tot half februari 2015 verlengd om te bezien of Nederland dit jaar alsnog een site hiervoor kan voordragen. De gemeente Heerlen heeft van deze mogelijkheid gebruikgemaakt en een aanvraag ingediend: *SCHUNCK* Glaspaleis te Heerlen (NL) als narratieve krachtcentrale voor de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal*.

1. Inleiding en verantwoording

De raad heeft de aanvraag van de gemeente Heerlen beoordeeld aan de hand van drie criteria die de Europese Commissie aan het Europees Erfgoedlabel stelt. Daarna fungeren de specifiek voor Nederland geldende thema's als filter. De criteria zijn in volgorde van belangrijkheid:

1. Componenten van de Europese dimensie.
2. Aansluiting op het nationale, thematische kader.
3. Bedrijfsplan, draagvlak, educatie, continuïteit.

Ad 1

Het belangrijkste criterium om voor een Europees Erfgoedlabel in aanmerking te komen, is de Europese dimensie van een site. Deze kent de volgende componenten:

- o Een site heeft een belangrijke rol gespeeld in de Europese geschiedenis en/of

- Een site heeft een belangrijke rol gespeeld in de Europese cultuur en/of
- Een site heeft een belangrijke rol gespeeld in de Europese eenwording/opbouw van Europa.

Ad 2

Naast aandacht voor gedeelde Europese waarden en geschiedenis is het ook van belang dat een site de regionale en nationale diversiteit in Europa benadrukt. Om hiervoor een kader te bieden, zijn er vier thema's voorgesteld: tolerantie & recht, mobiliteit & maakbaarheid, cultuur & sport, geld & koopmanschap.

Ad 3

Wanneer een site op de punten 1 & 2 positief wordt beoordeeld, volgt de derde fase van de beoordeling. Die heeft betrekking op de aanwezigheid van een participatieprogramma, dat vooral gericht is op de huidige en toekomstige generatie jonge bezoekers. Daarnaast wordt - met het oog op de continuïteit - de financiële en organisatorische haalbaarheid daarvan getoetst.

2. Samenvatting van de aanvraag

Ten behoeve van de advisering over de vraag of *SCHUNCK* Glaspaleis te Heerlen (NL) als narratieve krachtcentrale voor de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal* zich kwalificeert voor een Europees Erfgoedlabel wordt hieronder de aanvraag samengevat. Daarna volgen de afweging en het advies.

Europese dimensie

De gemeente Heerlen grijpt het herdenkingsjaar van de mijnen (M2015) aan om een aanvraag in te dienen voor het Europese Erfgoedlabel. Zij stelt in de aanvraag voor om het gebouw SCHUNK*, in combinatie met Huis de Luijff, een centrale rol te laten vervullen in het vertellen van het verhaal van de Euregionale mijnenstreek. De gebouwen bevinden zich vlak bij elkaar in het centrum van Heerlen. Huis de Luijff is een monumentaal herenhuis dat in 1921 eigendom werd van de Mijnvereniging. Daarna ging het eigendom in 1959 over naar de Gezamenlijke Steenkolenmijnen om in 1970 gekocht te worden door de gemeente Heerlen.

Huis de Luijff is de locatie waar in de vroege jaren vijftig van de vorige eeuw een van de constituerende vergaderingen heeft plaatsgevonden voor de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS); de voorloper van de Europese Unie.

De gemeente Heerlen participeert met drie partnersites in een Euregionaal samenwerkingsverband en preludeert daarmee op de uitbreiding naar een transnationale site, die het verhaal moet vertellen van de bijdrage van de Euregionale mijnstreek aan de Europese integratie. Het gaat hier om de partners C-Mine in Genk (België, Vlaanderen), de steenkolenmijn Blegny (België, Wallonië) en het Besucherbergwerk Grube Wohlfart Redscheid (Duitsland).

Naast de rol die Huis de Luijff heeft gespeeld in de oprichting van de EGKS, wordt in de aanvraag benadrukt dat het mijnenbedrijf in Heerlen tot innovaties heeft geleid die in heel Europa navolging kregen, zoals het ontwerp voor de eerste betonnen koeltorens van Frederik van Itserson. Verder wordt er in de aanvraag gewezen op de Europese migratiestroom die door de mijnen op gang is gekomen. Het verhaal van de mijnen is dan ook het verhaal van de mensen die er hebben gewerkt.

Omdat Huis de Luijff geen publieksfunctie heeft, wordt het culturele centrum SCHUNK* voorgesteld als coördinerend centrum dat alle publieksactiviteiten en educatie verzorgt. SCHUNK* is een professionele instelling, die ruime ervaring heeft met het ontwerpen en uitdragen van educatieprogramma's.

Geld & Koopmanschap

De Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS) is een economisch pact tussen landen die destijds over essentiële grondstoffen beschikten, zoals steenkool. Het past in de traditie van koopmanschap dat Nederland tijdens de wederopbouwperiode graag samen met de andere oprichters dit pact wilde vormgeven. Nederland had in de naoorlogse periode een zeer sterke behoefte aan industriële investering en vernieuwing.

Bedrijfsplan, draagvlak, educatie en continuïteit

De gemeente Heerlen verbindt zich in elk geval tot 2020 zowel inhoudelijk als financieel aan de doorontwikkeling van de educatieve en toeristisch-recreatieve activiteiten die samenhangen met het Europees Erfgoedlabel. Daartoe heeft de gemeente een plan opgesteld met een beschrijving van de ondersteunde activiteiten, inclusief de start en financiering ervan. SCHUNK* wordt verantwoordelijk voor de ontwikkeling van innovatieve, educatieve programma's voor bezoekers en voor scholen van het primair, voortgezet en hoger onderwijs.

Tot de voornemens behoort onder andere een Engelstalige bewegwijzering van de mijnroute en informatiepanelen op de afzonderlijke gebouwen waar in vier talen informatie wordt gegeven over het mijnverleden en de

oprichting van de EGKS. Daarnaast is er een voorstel om een digitale portal in te richten.

3. Afwegingen

Het ligt voor de hand dat de stad Heerlen het momentum van het herdenkingsjaar van de mijnen (M2015) aangrijpt om door middel van een aanvraag voor het Europees Erfgoedlabel de aandacht voor de Euregionale mijngeschiedenis vast te houden en verder uit te breiden. De gemeente Heerlen werpt zich op als initiatiefnemer om in Euregionaal verband de geschiedenis van de mijnstreek te vertellen. Vanwege de rol die Huis de Luijff heeft gespeeld in de oprichting van de EGKS, beschikt Heerlen over een locatie die van grote symbolische betekenis is voor de geschiedenis van de Europese Unie.

In de aanvraag wordt een verbinding gemaakt tussen de oprichtingsgeschiedenis van de EGKS en de geschiedenis van de mijnindustrie in en rond Heerlen. De symbolische betekenis van deze site voor de Europese eenwording kan in potentie van grote waarde zijn voor de kennisoverdracht van de beginselen van de Europese integratie.

Naast de Europese geschiedenis maken ook de regionale geschiedenis en de persoonlijke verhalen van mijnwerkers deel uit van de aanvraag. Het is interessant dat de site een gelaagde betekenis heeft: een materiële en immateriële. Het gaat hier immers ook om het maatschappelijke verhaal van de Europeanen die werkzaam waren in de mijnindustrie. Een digitale portal zal een belangrijke rol spelen in het levend houden van deze geschiedenis. De raad gaat er vanuit dat deze portal ook ruimte biedt aan een interactieve uitwisseling van ervaringen en verhalen.

Met de mijnen heeft Zuid-Limburg op het terrein van industrialisatie een krachtsinspanning geleverd die het naoorlogse Nederland nodig had om vooruit te komen. Hiervan is weinig meer te zien, onder meer door de keuze om 'zwart' door 'groen' te vervangen. Het is de moeite waard om de herinnering aan de mijngeschiedenis op een innovatieve wijze levend te houden. Deze geschiedenis is immers lang verwaarloosd, terwijl de uitlopers ervan zich nog tot ver in de eigen tijd uitstrekken. Hiervan getuigen onder andere de verhalen van de mensen die in de mijnen werkzaam zijn geweest. En ook het proces van krimp en herontwikkeling van de voormalige Europese mijnsteden getuigt tot op de dag van vandaag van een even snel opgekomen als verdwenen, hoog ontwikkeld, industrieel verleden.

De bestuurlijke beslissing om met vijf andere landen de EGKS op te richten, is onderdeel geweest van een innovatieve industriepolitiek. Bovendien werd door deze samenwerking in Europa een nieuwe politiek-bestuurlijke werkelijkheid geschapen. Het *poolen* van energiebronnen en de zware industrie maakte het onmogelijk om heimelijk tot herbewapening over te gaan.

Verder past de oprichting van de EGKS goed in de Nederlandse traditie van koopmanschap. Zuid-Limburg kon zo de functie van bruggehoofd naar de Centraal-Europese mijnregio vervullen. Het pact heeft Nederland unieke kansen geboden om eigen industriële, innovatieve producten te ontwikkelen, die zeer gunstig waren voor de buitenlandse handelspositie.

De ambitie om ten behoeve van de immateriële aspecten van de mijngeschiedenis ook innovatieve educatieve projecten te ontwikkelen, maakt nieuwsgierig. In principe beschikt SCHUNK* over voldoende ervaring en middelen om innovatieve educatietrajecten te ontwikkelen voor scholen, opleidingen en een eigentijdse breed publiek van partners, bewoners, betrokkenen en belangstellenden.

In de aanvraag wordt een gecombineerde rol voorgesteld van een *lieu de mémoire*: Huis de Luijff, waar een van de constituerende vergaderingen van de EGKS heeft plaatsgehad, en het Glaspaleis SCHUNK*, een multidisciplinaire, culturele publieksinstelling. Deze combinatie maakt de aanvraag prikkelend. De geschiedenis van het voormalige warenhuis, alias Glaspaleis SCHUNK*, gaat immers op haar manier ook over de geschiedenis van de mijnstad Heerlen. Daarnaast is het een puntgaaf voorbeeld van het industriële en functionele bouwen.

De raad waardeert de ambitie om de site op termijn uit te breiden tot een transnationale site die in het teken staat van de Euregionale mijngeschiedenis. De voorbereidingen hiervoor zijn al getroffen. De raad gaat er overigens vanuit dat de gemeente Heerlen ervoor zorgt dat andere mijnsteden in de regio op een of andere manier aansluiten op de route naar een transnationale site. Hierbij kan men denken aan steden als Kerkrade en Valkenburg.

4. Advies

Huis de Luijff heeft evident symbolische waarde voor de geschiedenis van de Europese Unie. Daarnaast past het verhaal rondom de oprichting en werking van de EGKS in de Nederlandse koopmanstraditie. De gemeente Heerlen toont zich een enthousiaste en ambitieuze initiatiefnemer en committeert zich tot in 2020 aan de doorontwikkeling van de site. Hiervoor

zijn al financiële afspraken gemaakt, zodat het project gefaseerd kan worden gerealiseerd. De ambitie van Heerlen om op termijn met Euregionale partnersites de site uit te breiden tot een transnationale site verdient een serieuze kans.

De raad vindt dan ook dat de aanvraag van de gemeente Heerlen om Huis de Luijff, samen met SCHUNK*, in aanmerking te laten komen voor een Europees Erfgoedlabel, zich kwalificeert om te worden voorgelegd aan de Europese Commissie.

Hoogachtend,

Joop Daalmeijer
Voorzitter

Jeroen Bartelse
Algemeen secretaris